

حسین شاد

پورانال محمد حسین شاد تے حسین شاد قلمی نال اے۔ 24 فروری 1936ء نوں چکوںکی ضلع جالندھر (مشرقی پنجاب بھارت) وچ پیدا ہوئے۔ مڈھلی تعلیم ہوشیار پور (بھارت) وچ حاصل کیتی۔ 1947ء نوں قیام پاکستان ویلے گوجرانوالہ دے اک پسٹڈ وچ آن دستے تے میٹرک دا امتحان گوجرانوالہ توں پاس کیتا۔ بعد وچ پنجاب حکومت دے پی ڈبلیو ڈی محکمہ وچ ملازم ہو گئے۔

سرکاری ملازمت دے نال نال اوہناں نے لکھن پڑھن دا کم وی جاری رکھیا۔ کہانی، ڈرامہ تے شاعری ایہناں دے میدان نیں۔ اوہ ریڈیو تے ٹیلی ویژن دے پروگرام دی کمپیئرنگ وی کر دے نیں۔ اوہناں دے کئی ڈرامہ سیریل پنجابی زبان وچ ٹیلی کاسٹ ہوئے نیں۔ ریڈیو پاکستان دے پروگرام ”سوہنی دھرتی“ وچ اوہناں دی آواز کئی ورہیاں توں گونج رہی اے۔ اوہ جنگ اخبار وچ ”راوی رت“ دے عنوان نال پنجابی کالم وی لکھ رہے نیں۔ ماہنامہ لہراں لاہور تے ماہنامہ پنجابی ڈائجسٹ لاہور دے ایڈیٹر نیں۔ اوہناں دیاں پنجابی کہانیاں دا مجموعہ ”شہر تے سٹھنے“ تے شاعری دا مجموعہ ”موسم سلی بارڈ“ شائع ہو چکا اے۔ پر اوہناں دا خاص میدان کہانی کاری اے۔ اوہناں نے پنجابی افسانے نوں نواں اسلوب تے نویں موضوع دتے نیں۔ اوہناں نوں اپنے فن اتے پورا پورا عبور حاصل اے۔ اوہناں دے موضوع ساڈے معاشرے دے ہوندے نیں تے کردار وی جیوندے جاگدے چلدے پھردے محسوس ہوندے نیں۔ حسین شاد نے عام طور تے نچلے تے درمیانے طبقے وچوں اپنیاں کہانیاں دے مضمون لئے نیں۔ اوہ تنقیدی حوالے نال وی اپنا اک مقام بنا چکے نیں۔

گھسمیلا چانن

شبکو دھرے خیالوں دی دنیا وچ گواچ گئی سی، دُور پار دے ویلیاں دی اتھی گنگی
 دُھند وچ۔ شبانہ بُوہے دی سروا اُتے بیٹھی ویہڑے وچ کھلے ہنیرے دچوں گواچی
 ہوئی شبونوں پئی بھال دی سی۔ ویہڑے دے کھلے ہوئے ہنیرے وچ پرے کر کے
 باہر کھلن والے بُوہے دے کول ایویں تھوڑا جناتے گھسمیلا جیہا چانن اُبھراتے
 نما ہو جاندا سی۔ اصل وچ ویہڑے دی ایس نکرے ستاں ⁷ درہیاں دی عمر دا اوہا نکا ویر
 زمین اُتے لیکاں واہن دی کسے بے مقصد کھیڈ وچ رُجھیا ہو یا سی۔ شبانہ نوں دکھ
 ہو یا ادہا شبو والا روپ وی ایسے طرحاں دے کئی بے مقصد کھیڈ کھیڈا رہندا سی۔
 شبانہ جوان ہوئی تے شبو ادہے نال ای سی۔ اجے دو ہفتے پہلاں تائیں اوہدی ماں
 اوہنوں شبو اکھدی اکھدی اک دم چُپ جیہی کر گئی سی۔ ہُن کوئی وی اوہنوں شبو نہیں سی
 آکھدا۔ اوہدی ماں جس ویلے شبو کہہ کے واج ماردی سی تے اوہنوں اچ نگدا سی جوہیں
 ویہڑے وچ کنیاں ساریاں بالڑیاں ہسن لگ پئیاں ہون تے شبانہ اوہناں اُتے حکم چلا
 رہی ہووے۔ پراج شبانہ دہیز اُتے بیٹھی ہنیرے ویہڑے وچ جیہدی اک نکر وچ اوہے
 ویر دی موجودگی نے گھسمیلا جیہا چانن کیتا ہو یا سی اپنے توں وچھری ہوئی شبونوں بھال دی
 پئی سی۔ اوہنوں شبو دے ہا سنے اوہے رو سے تے اوہیاں ضداں اڑیاں مُڑ مُڑ یاد
 آؤندیاں سن۔ یاداں جیہناں دا کوئی وجود نہیں ہوندا۔ جیہناں نوں تسیں پھر کے کول نہیں
 بھٹا سکدے۔ یاداں تے پرے کھلوتیاں پنیرے بدل بدل کے جھکائیاں دیندیاں ہنڈیاں
 نہیں تے بندہ اپنی بے ہسی تے مجبوری دے دکھ جرن توں سوا کجھ وی نہیں کر سکدا۔
 شبانہ نے اپنے سرنوں اک زور دا ہلونا دتا، یاداں دی گنڈھ نوں پرے سُٹیا اپنے

کھلے ہوئے خیالوں تے گواچی ہوئی روح نوں سمیٹیا، فیر ٹرے گوہ نال لیکال ایکنڈے آفتاب دل تکیا۔ ایہنوں جوان ہوندیاں کتے ورہے لگن گے۔ کس طرحاں راتوں رات ایہہ اک چائن مینار وانگوں اُسر کے دیہڑے دیاں کندھاں توں اُچا ہو سکدا اے۔ کس طرحاں ایہہ میرا تے ایس گھر دارا کھا بن سکدا اے۔ کس طرحاں میرے پیٹو دے گواچے خاندان دی نشانی بن کے اوہدے ہون دی گواچی دین جوگا ہووے گا۔ خوف تے بے یقینی نے آفتاب دے چائن وجود نوں حالے تائیں شبانہ دیاں نظراں وچ گھسیدا جیسا کیتا ہو یا سی۔

شبانہ نوں بے یقینی تے بے وساہی دے اکتھے کھوہ وچ اوہدا وڈا بھرا نور ایس طرحاں لٹکا گیا سی کہ اُتانہ اُبھرن دی اوہدے وچ سکت ای باقی نہیں سی رہی۔ اوہ سوچدی سی کہ ماں نوں انج نہیں سی کرنا چاہیدا۔ اوہنے سارا پیار تے مکمل حیاتی اک پل وچ ای نور اتوں وار دتی سی تے اپنی شب تو واسطے کچھ وی نہ چھڈیا۔ سگوں اوہدے کولوں تے اوہدا اپنا آپ وی کھوہ لیا۔ شب تو تے ہن کدھرے ہے ای نہیں۔ ہن تے بس شبانہ ای رہ گئی اے جیڑی بے یقینی تے بے وساہی دے اکتھے گنگے کھوہ وچ لٹکی پئی اے تے اوہدا نکتا ویرا ہنناں دکھاں توں انجان اے۔ اوہنوں تے اکاپتہ نہیں اے کہ اوہدی بھین کیڑے کھوہ بے وچ کھب گئی اے۔ نہ اوہ اوہنوں ایس اکتھے کھوہ تے گنگے کھوہ بے وچوں کدھن جوگا اے تے نہ ای واج مار کے حوصلہ دین جوگا اے۔ اوہ تے آپ کسے ویلے وی کھیڈن واسطے چن منگ سکدا اے۔ میری حیاتی دا تے اوہ آپوں چن اے پر پہلیاں تاریخاں دا چن چودھویں دا ہون لئی تے حالے بڑیاں ای کالیاں راتاں میری اڈیک دی راہ وچ کھلوتیاں ہو یاں نہیں۔ اڈیک وی لائی ای جا سکدی اے۔ تا نگھ وی لگ سکدی اے پر ایہہ بے یقینی، ڈر، خوف، اُن ڈٹھیاں رتاں دا ڈر خوف پر اوہ تے چودھویں دا چن سی۔ نور تے پورے گھر دا نکھریا ہو ماچان

سی، خیر اوتھنے اپنے آپ نوں آپ گزبن لالیا۔ اپنا حُسن، اپنی جوانی اپنا جو بن بھر باچا پن
 آپ گوا لیا۔ اوتھنے اپنے آ لے دوالے زہری دھوئیں دے کالے بدل انج کھلا لے
 کہ ادہ اپنے سارے وجود سمیت گواچ گیا۔ اپنے سلکھنے لہو وچ زہری زہر بھر لیا تے
 میرے لئی ہنیرے اسی ہنیرے، ڈر، خوف، بے یقینی تے لمی جُدائی تے اڈیک ایہو
 اسی مقدر اے۔

کڈے سوہنے دن سن، خوشحالی تے ہا سے توت دی کوڑھی تے سجر ہی چھان انگوں
 سارے گھروچ کھلے ہوئے سن۔ انور دیاں گلن مٹھیاں پیاریاں باسیاں بھریاں،
 شان اسی دکھری سی ادہناں دے گھر دی۔ اک دن پتہ نہیں کس طرحاں ظالم پھر اُتریا، انور
 نے ٹھک کر کے باہر لوہا کھولیا تے اوہدی زبان وچوں بکھن والے اکھر زخمی سن، وڈھے
 جکے ہوئے۔ کسے نوں کجھ وی سمجھ نہ آئی۔ شبانہ حیران تے ماں پریشان۔ اکھراں می وڈھ
 تک ودھدی گئی۔ اوہدے چہرے دا چا پن تے رنگ سواہ درگا پھکا ہو گیا تے اوس
 ویلے پتہ لگا کہ انور تے ہیر وٹن پیندا اے۔ ماں تے شبانہ دے مونہوں ہوکا جیہا نکلیا۔
 اُتلا ساہ اُتے تے تھلے داساہ تھلے۔ ماں نے دو ہتھ مہر وچ ماری۔ جھین نے ہتھ
 سینے اُتے رکھ لیا جیہدی محراب تھلے دل دا فانوس زور زور دی ڈولیا۔

دلیر اُتے بیٹھیاں شبانہ نے بے دھیانی وچ اپنے متھے تے لگے پھٹ دے
 نشان نوں ہتھ لایا تے زخم جویں اک دم جاگ پایا ہووے۔ اوہ سکولوں پڑھا کے آئی سی۔
 بوہے تیکر آن دا کسے نوں پتہ وی نہ لگا۔ انور زخمی لفظاں نال کجھ کہہ رہیا سی تے کمرے
 دیاں شیواں نوں ایہر اُودھر سٹ رہیا سی۔ اوہدا وجود وی اوہدے لفظاں طرحاں
 بے لہو لگا سی۔ بے یقینا ڈاٹواں ڈول۔

”توں — توں کیوں نہیں سمجھدی ماں، میںوں کئی زبر... زبردست ضرورت اے
 پیسیاں دی، ماں میرے اندر دے سینے وچ، میرے سارے وجود وچ جوکاں اُتر

آیاں نہیں جتنی دیر تائیں دھواں، ہیر و سُن دا دھواں میریاں رگاں وچ نہیں اترے گا۔ ایہہ جو کاکا میری رت دے گھٹ بھر دیاں رہن گیاں۔ میری نس وچ چونڈھیاں وڈھ دیاں رہن گیاں۔ ماں بچالے مینوں خدا دے واسطے پیسے دے مینوں پیسے دے ماں“

انور نے اپنے کنبہ دے ہتھان نال ماں دی چادر دے پتے نوں پھڑپھڑایا ہو یا سی۔ اوہا سارا وجود وی کتب رہیا سی اوہ چادر نوں زور زور نال ہونے دے رہیا سی تے ماں دی چادر سرتوں ڈھک کے اوہ دے پیراں اُتے دگ پئی سی۔ ماں نے الماری وچوں اپنا بٹوا کڈھیا تے انور نے اوہ بٹوا ماں کولوں کھوہ لیا تے پاگلاں وانگولن وحشیاں دی طرحاں بٹوے چوں سارے نوٹ کڈھ لئے تے بے اتا وڈے بُوہے ول بھیج ٹریا۔ اوس ویلے شبانہ بوہے وچ اوہ راہ دک کھلوتی۔ پر انور اُتے وحشت سواری۔ اوہ خورے ساریاں رشتیاں دا تقدس دھوئیں وچ گواچکیا سی۔ اوہنے اپنے پورے زور نال شبانہ نوں دھکا دے کے پرے سٹ دتا تے باہر ول نش گیا۔ شبانہ داسر بُوہے نال مکر کے زخمی ہو گیا۔ رت دی پھور دگی پر شبانہ فیر دی انور دے پچھے نس پئی۔ اوہا کالر پچھوں پچھ کے کھچیا۔ ”منہیں جان دیاں گی میں تینوں“ پیسے واپس کر دے ماں نوں کیوں ڈاکو بن گیا ایس اپنے اسی گھر نوں کٹ رہیا ایس۔ انور نے اوہنوں فیر اک دھکا دتا تے شبانہ پچھے نوں دگ پئی ماں نے اگانہہ ودھ کے سانجھ لیا۔ پر انور نش گیا سی۔ لہو نال رنگے متھے نوں ماں نے اپنی چادر دے پتے نال صاف کر کے زخم اُتے پئی بندھ دی۔

ایس توں مگروں انور نوں گھر لٹنوں کوئی نہ روک سکیا۔ اوہ ہیر و سُن دے نشے وچ ڈبا گھر وڑا تے سب کچھ ہونجھ کے لے جاندا۔ شبانہ تے ماں نکلے آفتاب نوں اپنی جھولی وچ لکا لیندیاں۔ کدھرے انور دے مکروہ پر چھاویں آفتاب نوں وی گ رہن

نہ لادین۔ نور خالی تے بے وادیاں اکھاں نال سب نوں تکدا تے گھرنوں ٹٹ پٹ
کے لے جاندا۔ شبانہ تے ماں نوں بے آسرا تے کمزور ہون دا دکھ دے کے مڑاوس
دن ای آؤندا جس دن فیروہنے ٹٹ مار کرنی ہوندی۔

اخیر گھر اُجڑ گیا۔ گھر دا بھانڈا ٹینڈا، ماڑا موٹا جیہڑا فرنیچر اوہ گھنے لے تے بے اوہنے
ہونجھ کے دھومیں راہیں اُڑا دتے۔ گھر دے نال نال ماں دھی دے پرس تے
سوٹ کیس دی خالی ہو گئے تے دل بھر گئے۔ دکھاں درداں نال اکھاں وچ بے آسی
دی دھوڑ ڈورتا میں کھل گئی جتے ہنجوواں دے پانی نوں خشک کر دتا۔ جدوں کجھ دی باقی
نہ پچیا تے انور نے گھر آؤنا ای چھڈ دتا، اوہ کدھرے نشے بازاں دے ڈیریاں تے ننگی
زمین اُتے بن پانی دی چھی دا گلوں تڑنڈا پیار ہندا تے ایہہ آس لائی رکھدا کہ خورے کوئی
پرانا بلی اوہنوں ہیروٹن بھرے سگریٹ دا اک ادھ سوٹا لوادیوے پرکون۔ سب نوں اپنی
اپنی چئی ہونی سی۔ ہر کوئی اپنی سوئی اُتے آپ اسی لکھیا ہو یا سی۔ بے رحمی تے بے مروتی
دے ایہہ موسم اوہدے ذہن دیاں باریاں وچوں جھانکدا۔ اوہ واپس گھر پر تن دا سوچدا
پرہن خورے توبہ دے ویلے بیت چکے سن۔ گھر جان دی ہمت ہن نہ اوہدے جتے وچ
سی نہ روح وچ تے نہ اوہدیاں اکھاں وچ سی، بے جان لاش زمانے دیاں ٹھوکر
وچ تے بے رحم سمے دے پیراں تھلے دھولی ہوئی۔ اوہنے اپنیاں اکھاں بند کر لئیاں
ساہ گوا دتا تے روح خالی کر لئی ہمیش لئی۔

گھر انوردی لاش اپڑی تے شبانہ دیاں اکھاں تے ماں دا دل پاسٹ
گیا۔ گھروں دو جنازے چکے گئے۔ انور گھروں باہر رہندا سی تے شب تو ماں دے آسرا
جیوندی سی۔ انور جیوندا سی تے ماں روز مردی سی۔ اج اوہ مر گیا تے ماں دا روز دا
مرنا جیونا تک گیا۔ اوہ ایسی موت مر یا جیہڑی مانواں نوں بے موت مار دیندی اے
تے بھیناں نوں بے آسرا کر دیندی اے۔

شبانہ گھر دے بُو ہے دی سردل تے بیٹھی گواچی ہوئی شبنونوں بھال دی سی یاں
 ماں دی اڈیک وچ سی یاں فیر اپنے جوان بھرا دے آون دی آس لاکے بیٹھی سی جیہڑا
 ظالم نشے دی پھانسی چڑھ گیا سی۔ اوہ بھرا جیہڑا بھرے گھر دار اکھاتے اوہ دے موئے
 پیٹو دی نشانی سی۔ کون کسہنوں پچھے کہ شبانہ توں کیہدی آس تے دہیز تے بیٹھی اس۔
 کدی گئے دی مڑ کے آئے نہیں۔ اوہدیاں خالی اکھاں وچ سوائے خوف دے کچھ نہیں
 سی۔ پر ڈور پرے وی مڑے ہنیرے کونے وچ آفتاب دا گھسٹیل چانن ہولی ہولی کھنڈا
 جا رہیا سی۔ اوہدیاں بے جان اکھاں وچ روشنی دی اک لکیر اُبھر رہی سی۔ "آفتاب دا
 چانن" اوہدی روح وچوں اک آس بھری آواز اُبھری۔ ایہہ چانن اسی میرا گل اے اوہدے
 آلے دوالے کھلری بے یقینی تے بے وساہی، ڈرتے خوف دے ہنیریاں دی تنی ہوئی
 چادر وچوں روشنی دیاں کرناں اوہدے چہرے اُتے پے رہیاں سن۔ انج چا پلاسی جوہیں
 اوہنے گواچی ہوئی شبنونوں لبھن دی راہ لبھ لئی ہووے۔ میرا ویر، میرا آفتاب آون والی
 بھلک وچ ضرور چمکے گا۔ گھر دے سارے ہنیرے نمک جاون گے۔ کوئی موت دا
 سوداگر ایہدیاں رگاں وچ زہر نہیں اتار سکے گا۔ میں اوہ ہتھ توڑ دیاں گی جیہڑا ایس
 آفتاب نوں گھناون دی کوشش کرے گا۔ اوہنے اگانہہ ددھ کے آفتاب نوں اپنی
 چادر دی بکل وچ لکولیا۔ ایہہ گھسٹیل چانن چودھویں رات دا چن بنے گا۔ انج چا پلاسی
 جوہیں اوہنے اپنے پورے گل نوں محفوظ کر کے شبنونوں لبھ لیا ہووے۔

(غیر مطبوعہ)